

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1976
FORFATTER:	Gudrun Heckmann
TITEL:	Sct. Hedvigssøstrene var gode værtsfolk
KORT RESUME:	Sct. Hedvigs Hospital i Kolding 1929-1976 og Sct. Hedvigs-søstrenes arbejde, også i tiden 1921-1929 hos lokale øjen- og ørelæger

SCT. HEDVIGSSØSTRENE

var gode værtsfolk *af Gudrun Hechmann*

Går man nu – i sommeren 1976 – op ad Domhusgade, får man uvilkårlig den tanke: Ak, hvor forandret!

Hollænders teglværk, der lå her med sine gamle, romantiske bygninger, er nu afløst af et supermarked. Nå, teglværket drives dog videre i Skartved.

Men naboen, Sct. Hedvigs Hospital, ligger med sine velholdte bygninger og sin store have øde og ubrugt hen. Kolding havde ikke mere brug for det. De forskellige afdelinger, der havde til huse i bygningerne, er nu overflyttet til de store moderne sygehuse i Kolding og Vejle.

Sct. Josef med Jesusbarnet på armen står endnu i haven som det sidste minde om, at her levede et lille samfund af Sct. Hedvigssøstre, der udførte deres gerning i troskab mod deres orden og til gavn for de mennesker, de fik betroet for en tid.

Kilderne

Denne artikel er baseret på samtaler med 3 af Sct. Hedvigs-

søstre i Kolding umiddelbart før hospitalets lukning og med overlægerne Emil Frandsen (øjnelæge), Palle Richter-Jørgensen (øre-, hals- og næselæge) og Ingeborg Lou (ortopædisk kirurg), der alle havde været hospitalets læger gennem de sidste årtier. Desuden på en kronik af overlæge, Poul Svane-Knudsen: »Sct. Hedvigs Hospital (in memoriam)«, i Kolding Folkeblad for 10. sept. 1975, på oplysninger fra provincialforstanderinden for Dalum Kloster (Sct. Hedvigssøstrenes hovedsæde i Danmark), søster M. Bertranda, på dr. med. K. Baagøes artikel: Det tyske fængsel i Kolding (i bogen: Kolding under Besættelsen), og endelig på egne og andre patienters erfaringer, for én patients vedkommende endda fra tiden i Katrinegade.

Hospitalets data

På et tidspunkt, da den offentlige sygehusplanlægning i Danmark kun i universitetsbyerne omfattede øjen- og øreafdelinger, kom Sct. Hedvigssøstre hertil og oprettede hovedsagelig

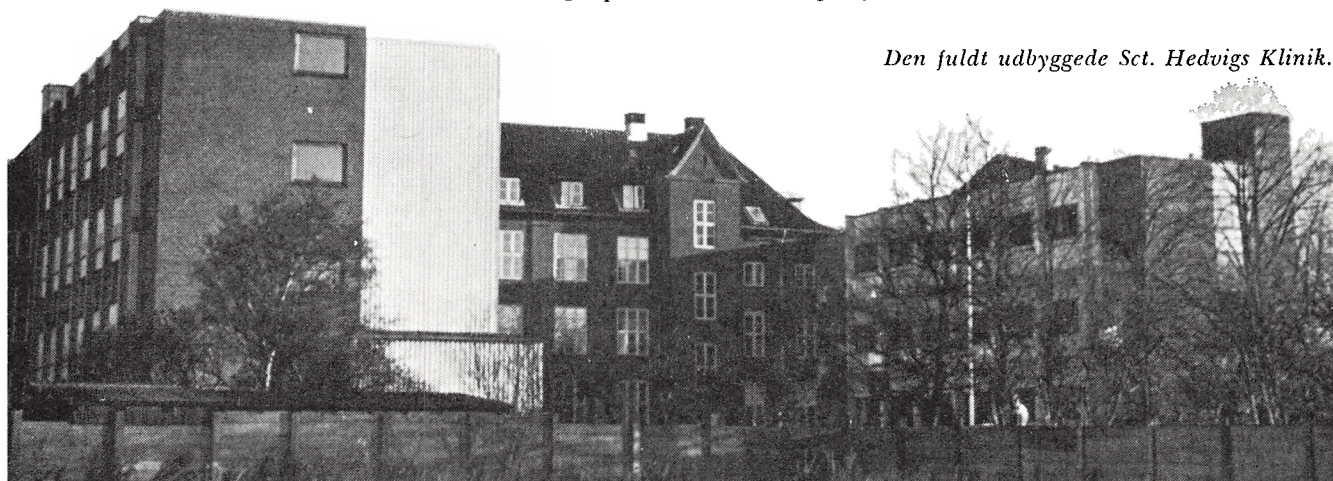

Den hellige Hedvig.

klinikker med sådanne afdelinger.

I Kolding havde dr. Madvig oprettet den første øjenklinik i en lejlighed i Helligkorsgade. Her lejede han sig ind hos en fru Eilersen og indrettede en operationsstue og et par sygestuer. I 1911 flyttedes denne klinik til større og bedre lokaler i

Den fuldt udbyggede Sct. Hedvigs Klinik.

Østergade, og her kom et samarbejde i stand med ørelægen Edvard Nielsen og kirurgen Ejnar P. Brandorff. Også øjenlægen Elis Schneider knyttedes til denne klinik, der bestod til foråret 1921.

Disse læger indledte forhandlinger med den katolske præst i Kolding, pastor Klemp, om at få nogle Sct. Hedvigssøstre til byen. Forhandlingerne fik et positivt resultat: i foråret ankom tre søstre, ved midsommertid endnu fem.

Kathrinegade 9.

Klinikken indrettedes i Kathrinegade 9, som indtil da ejedes af pastor Klemp, men som umiddelbart efter klinikens åbning overtoges af søstrene. Indvielsen fandt sted d. 27. marts 1921, og de første patienter var to drenge på henholdsvis 12 og 13 år.

Foruden de tre nævnte læger knyttedes hudspecialisten Axel Hansen til Sct. Hedvigs Klinik. Klinikken havde 2 operationsstuer og 8 sygestuer med plads til 17 patienter.

Ganske kort efter indvielsen døde dr. Schneider af meningitis. Han efterfulgtes af øjenlæge Johannes Kjølbye d. 7. august 1921.

I sommeren 1925 afgik dr. Edvard Nielsen ved døden som følge af en blodforgiftning, han

havde pådraget sig under en kæbehuleoperation. Hans efterfølger blev øre-, hals- og næselæge Christian Hvidt.

Søstrene arbejdede dengang under meget primitive forhold fx vaskede de alt i hånden, og huset opvarmedes ved kakkelovne. De udførte selv alt arbejdet og fx gjorde »køkkensøster« også rent på sygestuerne.

Som vederlag for en voksen patient fik de 5,00 kr. (2.50 fra amtet og 2.50 fra sygekassen). For et barn fik de 3,00 kr.

Værst var det med sproget. De første søstre fik ikke som de senere ankomne undervisning i dansk, og søster Ursina, der fortalte mig om tiden i Kathrinegade, (hun ankom til Kolding banegård d. 14. juli 1921 kl. 16!), kunne nu le ad en oplevelse, hun havde to dage senere: en moder trøstede sit grædende etårige barn med: »Min lille skat! Min lille skat!« Søster Ursina tænkte, at det nok betød: »Hvad ønsker du?« Nu blev der ringet fra en mandsstue, hvor der lå seks unge mænd og en gammel bedstefar. Det var ham, der havde kaldt. »Min lille skat!« hørte de unge mænd søster sige til bedstefar. De krøb ned under tæpperne for at kunne le ud! Men søster Ursina kunne ikke le den dag! Hendes eneste trøst var, at det var bedstefar, der havde kaldt.

Klinikken var som sagt beregnet til 17 patienter, men snart blev den overbelagt, og patienttallet kunne stige til 36. Allerede i 1926 kom en udvidelse på tale, og i 1927 blev nybyggeriet en realitet. Der ydedes stor økonomisk støtte fra moderhuset i Tyskland, og monsignore Olrik var en ualmindelig god forhandler. Kolding kommune stillede en grund i Domhusgade til disposition på fordelagtige vilkår.

Det første spadestik blev taget af den 3-årige Hedvig Kallan,

datter af kriminalbetjent Kallan. Det var d. 20. oktober 1927.

Grundstensnedlæggelsen fandt sted d. 27. februar 1928. Første sten nedlagdes af ærværdige moder Margrethe, anden sten af borgmester T. Fischer-Nielsen og tredje sten af en af lægerne.

Indgangen til den første bygning i Domhusgade.

Arkitekt var Ernst Petersen, og alt håndværksarbejdet udførtes af lokale firmaer. D. 2. april 1929 — 3. påskedag — åbnedes den nye klinik i Domhusgade. Fem gamle damer og to søstre havde syet alt sengelinnedet og alle gardinerne. 12 patienter kørte i en bus fra Kathrinegade til Domhusgade, hver med sine ejendele i en pose.

Med glæde fortæller den nu 78-årige søster Ursina: »Der var ingen nøgle! og ingen tyv kom til os. Alle var så flinke i Kolding!«

D. 29. juni 1929 blev den festligste indvielsesdag, hvor 200 gæster — blandt dem biskop Brems — ved lange borde i stueetagen spiste smørrebrød, stående, for søstrene havde ikke stole nok!

1930 fik Sct. Hedvigs Klinik endnu en læge, Kaj Baagøe, som er specialist i børnesygdomme og allergiske sygdomme, og som var den første specialist i allergiske sygdomme i Danmark.

Indtil 1958 bestod Sct. Hed-

vigs Klinik kun af én bygning, det store rødstenshus med den pompøse indgang mod nord-øst, nabo til Domhuset.

I kælderetagen var der køkken, samt en lys- og badeafdeling, og allerede i 1930 fik klinikken sit første røntgenapparat. Det betjentes af dr. Hjert-holm med to søstre som assistenter.

Gik man op ad hovedindgangens toløbede ydertrappe og ind gennem de dobbelte svingdøre, så man straks på væggen til venstre i vestibulen en statue af den hellige Hedvig. Hun levede i Schlesien (1174–1243) og var gift med hertug Heinrich I af Schlesien og Polen. Hun viede sit liv til et arbejde for syge og forældreløse børn og stiftede i Trebnitz et kloster for 1000 nonner og forladte børn. Derfor afbildes hun gerne – som også her i Kolding – med en kirke-model i favnen. Til minde om denne barmhjertige kvinde blev Sct. Hedvigsordenen stiftet.

I stueetagen var der ved vestibulen en lille opholdsstue, et lille køkken samt søstrenes kontor. I modsatte ende af bygningen var der tre operationsstuer.

Husets 20 sygestuer var fordelt på tre etager, og øverst oppe havde søstrene deres værelser og deres kapel.

I 1931 installeredes en personalelevator, og i 1934 foretoges en mindre udvidelse af børneafdelingen, der indtil da havde kunnet modtage 10 patienter.

Den 1. maj 1951 åbnedes den ortopædiske afdeling med speciallæge i ortopædisk kirurgi Ingeborg Lou som leder. Det var et felt, der var nyt og ukendt for søstrene, og de sendte hurtigt en af deres dygtigste søstre til Ortopædisk Hospital i København, for at hun kunne sætte sig ind i hvordan operationsgangen var, og hvordan ortopædiske patienter skulle behandles.

Øverst:
Forstanderinden, Søster Hilaria.
Køkkenchefen, Søster Monica.
T. h.:
Søster Emerita skræller æbler.
Søster Ursina ved symaskinen.
T. v.:
Søster Christine serverer morgenmad på stue 5, november 1973.

Første store udvidelse

1958 blev et betydningsfuldt år for Sct. Hedvigs Klinik. Da påbegyndtes opførelsen af fløjen ud mod Domhusgade, der bl. a. kom til at rumme to operationsstuer med tilhørende undersøgelsesrum for øjenlægerne, en del sygestuer, deriblandt en enestue på hver etage, og — i stueetagen ud mod gården — et smukt kapel. Arkitekt Nordergaard, assisteret af ingeniør Gregersen, byggede denne fløj, og her som ved opførelsen af hovedbygningen 1928–29 udførtes alt arbejde af lokale firmaer.

Søstrene havde bidraget til byggeriet med deres løn. De rådede ikke selv over, hvad de tjente, og forstanderinden, søster Modesta, der senere blev provincialforstanderinde på Dalum Kloster, fandt det rimeligt, at de indtjente penge ikke skulle sendes til Rom, men bruges til forbedring af søstrenes egen klinik.

Hver sengeplads kostede 25.000 kr.; på det nye hospital i Glostrup var den tilsvarende pris 200.000 kr. (provincialforstanderindens oplysning).

Sidste udvidelse

I 1961–62 fik klinikken endnu en fløj, denne gang med facade mod syd-øst. I denne store nye bygning var der en operationsafdeling for ortopædiske patienter og en for øre-, hals- og næsepatienter, samt en røntgenafdeling, større rum i børneafdelingen og en tagterrasse. Denne viste sig dog at være for blæsende og blev derfor ombygget til sygestuer, dagligstue, sal og tekøkken.

I 1965 blev Sct. Hedvigs Klinik indordnet under Kolding By- og Amtssygehus, og samtidig ændredes dens navn til Sct. Hedvigs Hospital.

I november 1974 flyttedes

Gangen i hovedbygningens stueetage.

øreafdelingen til Vejle sygehus som et led i Centraliseringsplanerne for sygehuse i Vejle amt, og d. 9. september 1975 blev øjenafdelingen flyttet fra Sct. Hedvigs Hospital til Kolding store, nye sygehus bag Dyrehavegård. D. 1. oktober 1975 fulgte de ortopædiske patienter efter.

Den 1. april 1975 modtog Sct. Hedvigssøstrene et brev fra amtsborgmesteren, der beklagede, at der ikke mere var brug for dem, men at hospitalet skulle lukkes, når kontrakten udløb tre måneder senere.

Pr. 1. april 1976 overtog toldvæsenet bygningerne.

Hele mennesket

Overskriften til denne artikel: Sct. Hedvigssøstrene var gode værtsfolk, er kvintessensen af de samtaler, jeg har haft med de læger, der var tilknyttet Sct. Hedvigs Hospital. Søstrene var gode værtsfolk for lægerne, hvem de assisterede på den allerbedste måde. Og de var gode værtsfolk for patienterne. Både var huset i fineste stand, plejen helt i toppen og maden god og varieret, og — hvad der var det allervigtigste — *søstrene tog sig af hele mennesket*, ikke blot den syge krop.

Blev en patient uventet sygnatten efter en operation, så at

lægen måtte tilkaldes, var både forstanderinden, afdelingssygeplejersken og én eller to søstre til stede. Derved skabtes den størst mulige tryghed for patienten i en prekær situation.

I starten var alle sygeplejerskerne Sct. Hedvigssøstre; men efterhånden kom der flere verdslige sygeplejersker, dels fordi der kom flere patienter, dels fordi tilgangen af søstre til ordenen aftog. Søstrene ydede glad og gerne et helt urimeligt stort arbejde.

Søstrenes samarbejdsvilje

Alle lægerne var yderst tilfredse med funktionen af operationsstuerne. Søstrene arbejdede så at sige dag og nat, i hvert fald 12–14 timer i døgnet med en enestående vilje til samarbejde.

De ønskede, at alle, der kom til deres hus, skulle befinde sig vel, og derfor modtog de enhver patient som en kær, ventet gæst. De missionerede ikke på afdelingerne; men hver aften blev der sunget en aftensang og bedt et fadervor, og derefter gik en søster rundt og sagde godnat til patienterne.

At de gerne ville undgå de største operationer på deres heligdage, var meget forståeligt, og det lod sig som regel gøre.

Forstanderinden var sin ordens repræsentant og forestod desuden hospitalets sygepleje og administration. Det var en stor fordel, at disse tre områder var på samme hænder: derved undgik småting at gå kommandovejen og kunne hurtigt ændres til det bedre.

Forplejningen

Køkkenchefen, søster Monica, ledede sit område med eminent dygtighed. Hun sørgede for, at kosten altid var god og varieret, og da der i den store velpassede have høstedes masser af frugt og grønsager, kunne udgif-

Søster Christine ved arbejdet.

terne holdes på et rimeligt niveau. Alt brødet (undtagen rugbrød) bagte søstrene selv.

I de senere år var der ca. 90 patienter at sørge for foruden søstrene og det øvrige personale og — landevejens folk ikke at forglemme. De kom hver dag og fik varm middagsmad eller en madpakke om aftenen. I deres lille stue lige inden for køkkendøren samledes der gerne 15—16 mand, der ikke alene trængte til at få mad, men også til at tale med søster Monica om deres vanskeligheder.

Søstrenes livssyn

En af de yngre søstre, søster Christine, sagde om nedlæggelsen af Sct. Hedvigs Hospital: »Vemodigt er det, men det er ingen katastrofe. Det er vemodigt at et livsværk, som vi har lagt

alle vore kræfter i, er ved at forsvinde for vore øjne. Men det er ingen katastrofe. Da vi gik i kloster, vidste vi, at vi skulle give afkald på vor egen vilje og gå, hvor vi blev sendt. Vi skal gøre vort arbejde, så godt vi kan. Der ved tjener vi Gud og vore medmennesker bedst.«

Disse ord kunne alle søstrene sikkert sige ja til.

Besættelsestiden

I Besættelsestiden havde Sct. Hedvigs Klinik en vis forbindelse med de danske fanger, idet arrestanter med øjen- og ørelidelser af den tyske læge blev henvist til behandling her.

Herom fortæller dr. med. K. Baagøe i bogen: Kolding under Besættelsen bl. a. følgende: Når en patient kom på klinikken, spurgte søster Modesta altid den tyske soldat, der ledsagede dem, om hun måtte give fangen et glas mælk eller et måltid mad, alt efter hvor velvillig tyskeren var. Snart opdagede hun, at der var en af soldaterne, underofficer Fritz Rühle, der var særlig venlig overfor fangerne, og hun var klar over, at det gjaldt om at holde forbindelsen vedlige med ham.

Søster havde tilladelse til, at gå over i arresten to gange om dagen med mad til fanger, der havde fået ordineret »diæt« fra klinikken, og hun sørgede altid

for, at portionerne var tilstrækkelig store til, at alle i cellen kunne blive mætte. »Nonnemaden« var meget populær i fængslet. Og så opdagedes det snart, at »Søsters lommer var store«. De rummede navnlig tobak, bolcher og sukker, men der kunne også være andet, f. eks. en bog, et spil kort o. lign., som en arrestant havde bedt hende om.

Om middagen juleaftensdag gik søster Modesta som sædvanlig over til fængslet — denne gang måtte hun have en anden søster til at hjælpe sig med at bære de tunge madspande. I dag var der særlig gode sager i, risengrød og gåsesteg. (Det var gåsestegen, som søstrene på klinikken skulle have haft, og som søster Modesta havde taget uden at spørge om forlov).

I stueetagen sad 15 kvindelige fanger. Først uddelte søster maden til de af dem, der havde fået ordineret diæt, og derefter gik hun til cellen ved siden af. Fritz ser det, og af frygt for Oberfeldveblen, der stod ved siden af, siger han: »Søster, hvem har givet Dem tilladelse til at gå hen til den celle?« Så vender Søster sig om og siger: »Nu er det Jul, så skal man lukke øjnene.« »Ja«, siger Oberfeldveblen, idet han holder hænderne for øjnene, »så skal man lukke begge øjnene«.

Denne artikel, der bl. a. bygger på udsagn fra de læger, der var knyttet til Sct. Hedvigs Klinik, er ment som en hyldest til søstrene for deres menneskekærlige gerning, deres dygtighed og deres smukke vedligholdelse af det hus, der blev deres i den tid, de virkede i Kolding.

Hospitalets kapel og Sct. Hedvigordenens gravplads på Kolding Søndre Kirkegård.

